

Marit Trioen & Jordi Casteleyn
Universiteit Antwerpen
Contact: marit.trioen@portusberkenboom.be
Jordi.casteleyn@uantwerpen.be

Taalintegratietrajecten: Hoe ontwikkel je een taaltraject voor leerlingen die nood hebben aan taalsteun

1. Inleiding

In 2020 gaf de Vlaamse minister van Onderwijs de opdracht aan de Universiteit Antwerpen om, in een partnerschap met de hogescholen Odisee en Thomas More, een onderzoek naar taalintegratietrajecten uit te voeren. Het onderzoek moest een wetenschappelijk onderbouwd antwoord geven op volgende vraag: wat zijn de kenmerken van een effectief taaltraject voor leerlingen die de onderwijstaal onvoldoende beheersen? In deze bijdrage belichten we zes onmisbare bouwstenen voor het opzetten van zo'n taaltraject:

- *Bouwsteen 1* – Vertrek vanuit een meerlagig ondersteuningsmodel.
- *Bouwsteen 2* – Bouw het taaltraject op een logische manier op en combineer verschillende deelvaardigheden.
- *Bouwsteen 3* – Investeer bewust in mondelinge taalvaardigheid.
- *Bouwsteen 4* – Schriftelijke vaardigheden: ga voor een vroege start en blijf inzetten op technisch lezen en leesbegrip.
- *Bouwsteen 5* – Verzorg de kwaliteit van je instructie.
- *Bouwsteen 6* – Monitor je leerlingen en laat je ondersteunen.

2. Vertrek vanuit een meerlagig ondersteuningsmodel

Hoe kan je een taaltraject het beste organiseren? Werk je beter in kleine groepen, individueel, of start je vanuit je klasaankpak? Is het voldoende om een uurtje per week in te plannen of bereik je meer met een intensiever traject? En hoe kom je aan voldoende tijd om die ondersteuning te bieden? Op die vragen wil je liefst een pasklaar antwoord wanneer je een taaltraject wilt uitwerken. Onderzoek naar effectieve taalondersteuning maakt echter duidelijk dat er niet één, maar verschillende mogelijkheden zijn. Leerlingen met nood aan taalsteun kunnen namelijk in uiteenlopende organisatievormen vooruitgang boeken. Welke vorm je kiest, zal onder andere afhangen van de beginsituatie van je school, de doelgroep, de beschikbare tijd en middelen. Daarom raden we je aan om te werken vanuit een meerlagig ondersteuningsmodel.

Concrete aanbevelingen:

1. Investeer in een krachtige klasaankpak om alle leerlingen te bereiken.
2. Werk in kleine groep of individueel met leerlingen die extra taalsteun nodig hebben.
3. Leerkrachten zijn de geknipte begeleiders, maar ook paraprofessionals en vrijwilligers kunnen mee ondersteunen.
4. Laat de duur en intensiteit van het traject afhangen van jouw doelgroep, hun leeftijd en de beoogde taaldoelen.

3. Bouw het taaltraject op een logische manier op en combineer verschillende deelvaardigheden

Je kunt een taaltraject voor leerlingen die nood hebben aan taalsteun, afhankelijk van de ernst van de noden, op verschillende niveaus organiseren. Maar waar hou je best rekening mee? Wat zijn belangrijke elementen bij de selectie van je doelen en hoe bouw je een traject op?

Concrete aanbevelingen:

1. Hou rekening met de wisselwerking tussen de deelvaardigheden.
2. Ga voor een logische en stapsgewijze opbouw van het traject.
3. Verwerk je taaldoelen in relevante thema's met verschillende invalshoeken.

4. Investeer bewust in mondelinge taalvaardigheid

Het belang van een sterk ontwikkelde mondelinge taalvaardigheid kan nauwelijks overschat worden. Leerlingen moeten in de eerste plaats goed kunnen spreken en luisteren om binnen en buiten de klas te communiceren. Mondelinge taal is immers het middel bij uitstek om gedachten en gevoelens uit te drukken en te ordenen. Maar het beïnvloedt ook hoe leerlingen zich sociaal-emotioneel ontwikkelen, hoe ze met anderen afspraken maken of voor zichzelf opkomen. Bovendien vormt mondelinge taalvaardigheid de basis voor schriftelijke taalvaardigheid. Een grote woordenschat komt bijvoorbeeld goed van pas bij het lezen (en begrijpen) van een tekst. Net zoals het vlot kunnen verwoorden en verdedigen van de eigen mening een ruggensteuntje biedt voor een schrijfpodracht.

Uiteraard zijn er in de klas volop kansen om te luisteren en te spreken. Toch profiteren niet alle leerlingen hier evenveel van. Leerlingen met nood aan taalsteun kunnen zich doorgaans minder goed uitdrukken, nemen minder vaak het initiatief tot een gesprek en houden zich makkelijker op de achtergrond. Doordeweekse gesprekken zijn nodig en creëren ook taalkansen, maar ze zijn voor deze doelgroep niet voldoende om hun taalontwikkeling actief te stimuleren. Daarom is het belangrijk om in een taaltraject ook doelgericht ruimte te maken voor mondelinge taalvaardigheid. Bekijk het als een bewuste investering die op lange termijn rendeert voor zowel de mondelinge taalontwikkeling als voor lezen en schrijven.

Concrete aanbevelingen:

1. Plan rijke gesprekken om de mondelinge taalvaardigheid te bevorderen.
2. Voorzie voorleesmomenten met veel interactie.
3. Werk doelbewust aan woordenschat, ook expliciet.

5. Schriftelijke vaardigheden: ga voor een vroege start en blij inzetten op technisch lezen en leesbegrip

Goed kunnen lezen is een onmisbare vaardigheid. Voor leerlingen die lezen gaat er een wereld aan kennis, ervaringen en emoties open. Via teksten en verhalen kunnen ze gebeurtenissen rondom zich plaatsen en hun fantasie vergroten, maar ook meer inzicht krijgen in hoe mensen met elkaar omgaan. Leerlingen die veel lezen ontwikkelen een grotere woordenschat en taalvaardigheid. Hoe goed ze lezen, beïnvloedt hoe succesvol ze hun schooltijd doorlopen. Net daarom willen veel onderzoekers achterhalen hoe je leerlingen die het moeilijk hebben met lezen kunt ondersteunen. Want, eens ze een achterstand oplopen in de lagere school, wordt de kloof in het secundair onderwijs met leerlingen zonder leesmoelijkheden alleen maar groter.

Al van in de kleuterklas inzetten op beginnende geletterdheid is een eerste belangrijke stap om gelijke kansen te geven. Het is nooit te laat om te remediëren bij oudere leerlingen, maar het is wel zo dat je minder snel vorderingen maakt dan wanneer je preventief werkt. Verder vraagt goed en motiverend leesonderwijs in kleuter-, lager of secundair onderwijs zowel om aandacht voor technische vaardigheden als om een betekenisvol kader dat inzet op de vaardigheden die je nodig hebt om een verhaal beter te begrijpen of te weten hoe je een tekst aanpakt. In de meeste succesvolle leesinterventies wordt dan ook tegelijk gewerkt aan schriftelijke en mondelinge taalvaardigheden zoals ‘woordenschat’, ‘schooltaal’ en ‘vaktaal’.

Concrete aanbevelingen:

1. Bereid leerlingen vroeg genoeg voor op het leren lezen.
2. Zet in op een effectieve leesstart.
3. Ga voor goede, strategische en gemotiveerde lezers.
4. Laat schrijfoopdrachten het lezen (en spreken) versterken.

6. Verzorg de kwaliteit van je instructie

Je taaldoelen afstemmen op de onderwijsbehoeften van je leerlingen is een belangrijke basis voor het welslagen van een taaltraject. De inhoud is essentieel. Minstens even belangrijk is de manier waarop jij, als leerkracht, met je leerlingen werkt aan deze doelen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat het de kwaliteit van de instructie is die een sterke impact heeft op het succes van een traject. Precies leerlingen met nood aan taalsteun blijken veel behoefte te hebben aan kwalitatief goede instructie, waarin inhouden expliciet aan bod komen, waarbij ruimte is voor veel interactie met jou, als leerkracht, en met klasgenoten, en waarbij veel input en feedback wordt gegeven.

Concrete aanbevelingen:

1. Geef expliciete instructie.
2. Laat leerlingen van en met elkaar leren.
3. Geef sterke feedback.
4. Integreer technologie op een wijze manier in je lessen.
5. Hou rekening met de taalachtergrond van leerlingen om je instructie te versterken.

7. Monitor je leerlingen en laat je ondersteunen

Wanneer je investeert in een taaltraject wil je natuurlijk nagaan of je leerlingen met nood aan taalsteun hierbij gebaat zijn, vorderingen maken en de onderwijsdoelen bereiken. Gezien jouw cruciale rol in het leerproces van leerlingen (met verschillende onderwijsbehoeften) moet je er bovendien voor zorgen dat jouw didactische kwaliteiten en inhoudelijke vakkennis blijven evolueren. Een gedragen schoolvisie en -missie kunnen jou en je collega's hierin ondersteunen.

Concrete aanbevelingen:

1. Monitor je leerlingen en stem je onderwijs hierop af.
2. Grijp de kans om te blijven leren.
3. Werk samen met je team vanuit een gedeelde en gedragen missie.

8. Tot slot

Elke dag maken tienduizenden leerkrachten in Vlaanderen het verschil voor leerlingen met nood aan taalsteun. Met dit project willen we hen en het onderwijsveld ondersteunen bij de verdere uitbouw van de reeds aanwezige expertise. Op de website www.taaltrajecten.be kan je de publicaties van dit project downloaden: het wetenschappelijk rapport, de praktijkgids en de extra fiches die bij de website horen. Je vindt er ook extra informatie over de verschillende bouwstenen en de onderliggende aanbevelingen.

Referenties

Geudens, A., K. Schraeyen, H. Taelman, M. Trioen, J. Casteleyn, M. Simons & T.F.H. Smits (2021). *Bouwstenen voor effectieve taaltrajecten. Praktijkgids voor taalondersteuning in het kleuter-, lager en secundair onderwijs*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.